

# Система освіти в Україні

## План

1. Структура освіти в Україні.
2. Принципи побудови системи освіти в Україні
3. Загальна середня освіта.

## Література:

1. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI ст.”) – К., 1994.
2. Закон України “Про освіту”// Освіта. – 1996. – 25 квітня.
3. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка . – К.: Знання – Прес, 2007 р.
4. Мартиненко С.М., Хоружа Л.Л. Лекції із загальної педагогіки: Навч. посібн. – 5-е видання – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка , 2008.
5. Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад. – К.: 1993.
6. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Академія, 2000 р.

- 1. Система освіти** — сукупність навчально-виховних закладів, які систематично і послідовно здійснюють виховання, навчання і підготовку до життя підростаючих поколінь відповідно до завдань суспільства. Характерною особливістю сучасної системи освіти в Україні є гуманізм і демократизм, зв'язок із розбудовою української державності, формуванням національної самосвідомості громадян України.

В Законі «Про освіту» визначається структура освіти в Україні:

### Стаття 29. Структура освіти

Структура освіти включає:  
дошкільну освіту;  
загальну середню освіту;  
позашкільну освіту;  
професійно-технічну освіту;  
вищу освіту;  
післядипломну освіту;

аспірантуру;  
докторантуру;  
самоосвіту.

### **Стаття 30.** Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні

1. В Україні встановлюються такі освітні рівні:  
початкова загальна освіта;  
базова загальна середня освіта;  
повна загальна середня освіта;  
професійно-технічна освіта;  
базова вища освіта;  
повна вища освіта.

2. В Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні:

кваліфікований робітник;  
молодший спеціаліст;  
бакалавр;  
спеціаліст, магістр.

Положення про освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) затверджується Кабінетом Міністрів України.

### **Стаття 31.** Наукові ступені

1. Науковими ступенями є:  
кандидат наук;  
доктор наук.

2. Наукові ступені кандидата і доктора наук присуджуються спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів, наукових установ та організацій у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

### **Стаття 32.** Вчені звання

1. Вченими званнями є:  
старший науковий співробітник;  
доцент;  
професор.

2. Вчені звання старший науковий співробітник, доцент, професор присвоюються на основі рішень вчених рад вищих навчальних закладів, наукових установ і організацій у порядку, встановленому

Кабінетом Міністрів України.

## **2. Принципи побудови системи освіти в Україні**

Освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку кожного суспільства.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання моральності. Освіта покликана формувати громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачувати на цій основі творчий, інтелектуальний, культурний потенціал народу, забезпечувати народне господарство кваліфікованими фахівцями.

Закон України «Про освіту» (ст. 3) гарантує громадянам України право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду і характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин. Це право забезпечується:

— розгалуженою мережею закладів освіти державної та інших форм власності, наукових установ;

— відкритим характером закладів освіти, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина;

— різними формами навчання: стаціонарною, заочною, вечірньою, екстернатом, а також педагогічним патрона том.

Навчально-виховна діяльність закладів освіти, згідно із цим законом (ст. 6), має здійснюватися за такими принципами:

— Доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою. Цей принцип передбачає вільний вибір громадянами будь-якого типу навчального закладу на рівних умовах, рівне право на навчання чоловіків і жінок. Реалізується він через можливість безплатного навчання в державних навчальних закладах усіх типів, забезпечення студентів стипендією.

— Рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку. Навчальні плани закладів освіти охоплюють системи навчальних предметів, вивчення яких сприяє всебічному розвитку особистості учнів, студентів. З метою інтенсивного розвитку здібностей і

талантів передбачено предмети, які учні та студенти можуть обирати самостійно. На це спрямовані різні форми позанавчальної виховної роботи.

— Гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей. Навчально-виховний процес має орієнтуватися на зміцнення єдності народу, людини і держави. Водночас процес виховання і пізнання світу повинен сприяти самопізнанню й самореалізації кожного індивіда, вибору ним шляху до щастя та здійснення мети — своєї й загальнонародної. Педагоги, учні, студенти є повноправними суб'єктами системи освіти. Кожен з них може брати участь у вирішенні проблем навчально-виховного процесу в межах своєї компетенції, має право вибору як навчального закладу, так і індивідуальних форм досягнення мети.

— Органічний зв'язок з освітою та національними історією, культурою, традиціями. Цей принцип реалізується через національну спрямованість виховання. Він передбачає необхідність вивчення історії і культури свого народу, рідної мови, а також прищеплення шанобливого ставлення до національно-етнічної обрядовості всіх народів, що населяють Україну.

— Незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій. Реалізація цього принципу забезпечується конституційною вимогою про недопустимість втручання у навчально-виховний процес закладу освіти політичних, громадських і релігійних об'єднань.

— Науковий, світський характер освіти. В українській національній школі навчання має світський характер. На всіх етапах навчання і виховання школа дає учням наукові знання про природу, суспільство, науку, культуру, формуючи на їх основі науковий світогляд, моральні, правові, естетичні та інші цінності. Світськість освіти означає, що в освітніх закладах не викладають релігійні предмети (наприклад, «Основи християнської моралі»). Проте на прохання батьків і учнів їх можна вивчати факультативно.

— Інтеграція з наукою і виробництвом. Цей принцип передбачає вивчення усталених наукових здобутків; постійне вдосконалення освіти на основі найновіших досягнень науки, техніки, культури; посилення світоглядних функцій навчання. Поєднання освіти з виробництвом забезпечує не тільки великий виховний, а й економічний ефект, оскільки воно є засобом всебічного розвитку підростаючого покоління.

— Взаємозв'язок із наукою інших країн. Освіта в нашій державі будується на інтенсивному використанні досягнень світової науки щодо вдосконалення змісту і технологій навчання, підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Важливими її завданнями є також організація спільних досліджень з іноземними науковцями, виведення української науки на міжнародний рівень.

— Гнучкість і прогностичність системи освіти. Цей принцип означає варіативність, саморегуляцію і безперервне оновлення національної освіти, її адаптацію до нових вимог суспільства.

— Єдність і наступність системи освіти. Українська система освіти побудована на принципі послідовності і наступності навчання в усіх ланках і має основну мету — формування всебічно розвиненої особистості. Ця мета забезпечує внутрішню єдність структури й організаційних основ системи освіти.

— Безперервність і різноманітність системи освіти. Безперервність освіти реалізується шляхом узгодження змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян до можливого переходу на наступні ступені. Для цього оптимізують систему перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізують систему післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів; формуй та розвивають науково-виробничі комплекси ступеней підготовки фахівців. Безперервність передбачає зв'язок між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою, а також формування потреби і здатності особистості до самоосвіти.

Поєднання державного управління і громадської самоврядування в освіті. Передбачає розподіл функцій управління освітою між державними органами і органами самоврядування.

Реалізація принципів побудови освіти в Україні ґрунтується на загальнолюдських цінностях, основоположних засадах організації освітньої діяльності загалом, традиція вітчизняної школи; враховує головні завдання, які їй необхідно вирішувати на сучасному етапі.

### **3. Загальна середня освіта.**

**Загальна середня освіта** є цілеспрямованим процесом оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності.

Результатом цієї ланки освіти є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності. Загальна середня освіта — обов'язкова складова безперервної освіти.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про загальну середню освіту» загальну освіту здобувають у таких навчальних закладах:

— середня загальноосвітня школа — загальноосвітній навчальний заклад I—III ступенів (I ступінь — початкова школа, II ступінь — основна школа, III ступінь — стариша школа з профільним спрямуванням навчання);

— спеціалізована школа (школа — інтернат) — загальноосвітній навчальний заклад I—III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів;  
— гімназія — загальноосвітній навчальний заклад II—III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до профілю;  
— ліцей — загальноосвітній навчальний заклад III ступеня з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою;  
— колегіум — загальноосвітній навчальний заклад III ступеня філологічно-філософського та (або) культурно-естетичного профілю;  
— загальноосвітня школа — інтернат (школа — інтернат) — загальноосвітній заклад із частковим або повним утриманням за рахунок держави дітей, які потребують соціальної допомоги;  
— спеціальна загальноосвітня школа (школа — інтернат) — загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;  
— загальноосвітня санаторна школа (школа — інтернат) — загальноосвітній навчальний заклад I—III ступенів із відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування;  
— школа соціальної реабілітації — загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують особливих умов виховання (створюються окремо для хлопців і дівчат);  
— вечірня (змінна) школа — загальноосвітній навчальний заклад II—III ступенів для тих, хто не має змоги відвідувати школу з денною формою навчання.

До інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти відносять:

— позашкільний навчально-виховний заклад — навчальний заклад для виховання дітей та задоволення їх потреб у додатковій освіті за інтересами (науковими, технічними, художньо-естетичними, спортивними тощо);  
— міжшкільний навчально-виробничий комбінат — навчальний заклад для учнів загальноосвітніх навчальних закладів, що дає профорієнтаційну, допрофесійну підготовку; — професійно-технічний навчальний заклад — навчальний заклад, у якому здобувають професійно-технічну і повну загальну середню освіту.

Термін навчання для здобуття повної загальної середньої освіти становить у загальноосвітніх навчальних закладах:

- 1) ступеня — 4 роки;
- 2) ступеня — 5 років;
- 3) ступеня — 3 роки.

Державна програма «Освіта» («Україна XXI століття») передбачає, що реформування загальної середньої освіти здійснюватиметься такими шляхами:

— визначення державних стандартів усіх рівнів загальної середньої освіти;

- переглядання змісту загальноосвітньої підготовки і відповідних базових дисциплін, впровадження інтегрального і варіантного принципів навчання;
- реформування структури загальноосвітніх закладів відповідно до рівнів освіти та потреб регіонів;
- кооперування загальноосвітніх навчально-виховних закладів із вищими навчальними закладами;— розвиток мережі загальноосвітніх навчально-виховних закладів, заснованих на різних формах власності;
- створення мережі навчально-виховних закладів з дво-, трирічним терміном навчання загальноосвітнього, профільного (спеціалізованого) та професійного спрямування;
- наукове та методичне забезпечення загальної середньої освіти, підготовки і впровадження нових навчальних планів і програм, підручників, посібників тощо;
- проведення науково-дослідної експериментальної роботи щодо впровадження педагогічних інновацій, інформатизація загальної середньої освіти;
- створення у загальноосвітніх навчально-виховних закладах психологічної та соціально-педагогічної служб;
- пріоритетне фінансування, кадрове та матеріально-технічне забезпечення сільської школи;
- розширення можливостей здобути загальну середню освіту для тих, хто працює, через систему шкіл, класів, груп з денною, заочною, вечірньою формами навчання або екстернатом;
- розроблення науково обґрунтованих методик оцінювання якості діяльності навчально-виховних закладів загалом та кожного педагогічного працівника зокрема;
- державна атестація та акредитація загальноосвітніх навчально-виховних закладів усіх типів незалежно від форм власності.

Загальноосвітня, політехнічна, трудова підготовка учнів у загальноосвітніх школах здійснюється в тісному зв'язку з життям, продуктивною працею тощо.





